

Dąbrówka Lipska – Starszy Specjalista Zespołu ds. Ekspertyz i Analiz Zabytków Nieruchomych Działu Ekspertyz i Analiz Konserwatorskich w Narodowym Instytucie Dziedzictwa w Warszawie Absolwentka Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, pracownik Narodowego Instytutu Dziedzictwa i wykładowca akademicki. W zakresie jej zainteresowań badawczych znajdują się zagadnienia związane z ochroną architektury zabytkowej, historycznymi konstrukcjami drewnianymi oraz zarządzania dziedzictwem.

Maciej Warchoń – Kierownik Zespołu ds. Ekspertyz i Analiz Zabytków Nieruchomych Działu Ekspertyz i Analiz Konserwatorskich w Narodowym Instytucie Dziedzictwa w Warszawie Absolwent Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, kierownik Zespołu ds. Ekspertyz i Analiz Zabytków Nieruchomych w Narodowym Instytucie Dziedzictwa w Warszawie, rzeczoznawca Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zajmuje się problematyką badań i ochrony zabytków architektury i budownictwa, szczególnie zabytków architektury drewnianej oraz historycznych konstrukcji ciesielskich.

Studia konserwatorsko-krajobrazowe dla Drewnianych cerkwi w polskim i ukraińskim regionie Karpat, miejsca światowego dziedzictwa UNESCO

Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat, to seryjne i transgraniczne dobro światowego dziedzictwa wpisane w 2013 r. na Listę Światowego Dziedzictwa kulturalnego i naturalnego UNESCO. Składa się z 16 części zlokalizowanych w Polsce i na Ukrainie (po 8 obiektów w każdym kraju), co powoduje że ze względu na swoją złożoność wymaga szczególnej troski. Każda z cerkwi to odrębny przykład drewnianej architektury wraz z otoczeniem. Aspekty religijne, kulturowe, funkcjonalne i lokalizacyjne jak również prawne i zarządcze, a przede wszystkim ich konstrukcja, wyposażenie i stan zachowania powodują, że każda z części dobra wymaga indywidualnego podejścia przy jednoczesnym zachowaniu wyjątkowej uniwersalnej wartości całego miejsca światowego dziedzictwa.

Wpisane na Listę światowego dziedzictwa cerkwie stanowią wyselekcjonowany zespół prezentujący całe zjawisko drewnianej architektury cerkiewnej z szeroko rozumianego terenu Karpat. Wspomniane obiekty reprezentują cztery główne typy architektoniczne związane ze zróżnicowaniem etnograficznym regionu: łemkowski (wschodni i zachodni), bojkowski, huculski oraz halicki (nowy i stary). W skład dobra wchodzi następujące cerkwie: Michała Archanioła w Brunarach, Narodzenia Najświętszej Bogurodzicy w Chotyńcu, św. Paraskewy w Kwiatoniu, Opieki Bogurodzicy w Owczarach, św. Jakuba Młodszego w Powroźniku, św. Paraskewy w Radrużu, Michała Archanioła w Smolniku, Michała Archanioła w Turzańsku, św. Jerzego w Drohobyczu, św. Dymitra w Matkowie, Wniebowstąpienia Pańskiego w Jasine, Zesłania Ducha Świętego w Potyliczu, Zesłania Ducha Świętego w Rohatynie, Michała Archanioła w Użoku, Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy w Werbiążu Niżnym oraz św. Trójcy w Żółkwi.

Od 2015 r. pracownicy Narodowego Instytutu Dziedzictwa systematycznie przygotowują studia konserwatorsko-krajobrazowe dla cerkwi będących częścią miejsca światowego dziedzictwa. Pilotażowe studium we współpracy z Naukowo-Badawczym Instytutem Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury Ukrainy we Lwowie przygotowane zostało dla najstarszej w tej grupie cerkwi w Rohatynie na Ukrainie. Kolejne opracowania powstały dla cerkwi w Chotyńcu (2016 r.), Powroźniku (2017 r.), Brunarach (2018 r.) oraz Kwiatoniu i Owczarach. W przygotowaniu jest opracowanie dla cerkwi pw. Michała Archanioła w Turzańsku.

Wspomniane opracowania obejmują szczegółowe interdyscyplinarne analizy z zakresu historii, historii sztuki, konserwatorstwa, konserwacji zabytków o konstrukcji drewnianej, architektury krajobrazu, a także zagadnienia z zakresu zarządzania dziedzictwem w tym zaangażowania lokalnych społeczności oraz dokumentów planistycznych. Analizy te są przeprowadzane na trzech poziomach: miejsca światowego dziedzictwa, jego strefy buforowej oraz szerszego otoczenia. Badania obejmują również (jeśli jest to konieczne) pełną inwentaryzację pomiarowo-rysunkową oraz model 3D. Jeśli istnieje taka możliwość, realizowane są też badania architektoniczne wybranych świątyń wraz z datowaniem dendrochronologicznym drewna konstrukcji, będące podstawą analiz naukowych dotyczących rozwarstwienia chronologicznego i przekształceń poszczególnych obiektów.

Schemat zawartości studium:

Charakterystyka dobra światowego dziedzictwa

- 1.1. Przedmiot wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO
- 1.2. Kryteria wpisu
- 1.3. Orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości

Cerkiew..., jako część dobra światowego dziedzictwa

- 2.1. Lokalizacja
- 2.2. Granice dobra i jego strefy buforowej
- 2.3. Właściciele i interesariusze
- 2.4. Funkcja
- 2.5. Regulacje prawne (międzynarodowe, krajowe)
- 2.6. Historia cerkwi
- 2.7. Opis obiektu
- 2.8. Opis wystroju i wyposażenia cerkwi
- 2.9. Wstępne określenie atrybutów cerkwi

Stan istniejący dobra i zalecenia konserwatorskie

3.1. Opis stanu zachowania cerkwi i jej wyposażenia

3.2. Zalecenia konserwatorskie

3.3. Opis stanu istniejącego otoczenia cerkwi i zalecenia konserwatorskie

Wnioski realizacyjne i kierunki postępowania z dobrem światowego dziedzictwa UNESCO

4.1. Zarządzanie dobrem światowego dziedzictwa UNESCO

4.2. Cerkiew

4.3. Otoczenie cerkwi

Tabele

Bibliografia i źródła

Inwentaryzacja architektoniczna cerkwi

Sporządzane studia mają pomóc w lepszym zrozumieniu miejsca i jego potrzeb przez władze lokalne i zainteresowane strony. Opracowania są również częścią większego zadania polegającego na monitorowaniu całego dobra, jego stanu zachowania i potrzeb remontowych oraz w dziedzinie zarządzania. Pozwalają na szczegółowe określenie aktualnego stanu zachowania danej części miejsca światowego dziedzictwa. Studia mogą stanowić podstawę dla dalszego monitorowania stanu i ewentualnych analiz. Wnioski i wytyczne ze wszystkich dziedzin są wspólnie analizowane i dzielone na trzy kategorie zgodnie z potrzebą ich realizacji (krótko-, średnio- i długoterminowe). Każde studium konserwatorsko-krajobrazowe po jego wykonaniu prezentowane jest na małym seminarium, przeznaczonym dla opiekunów miejsc, władz lokalnych i służb ochrony zabytków odpowiedzialnych za bezpośrednią ochronę danej cerkwi.